

Міністерство освіти і науки України
Рівненський державний гуманітарний університет
Факультет психології, здоров'я людини та спорту
Кафедра загальної та практичної психології

ОМЕЛЬЧЕНКО АНАСТАСІЯ АНДРІЙВНА

**НАРЦИСИЧНА КРИХКІСТЬ ТА НАРЦИСИЧНА ЗЛІСТЬ:
ДІАГНОСТИЧНА КРИТЕРІЇ ТА ПРОЯВИ У МОЛОДІ**

Освітня програма *«Психологія»*
Спеціальність *053 Психологія*
Галузь знань *05 Соціальні та поведінкові науки*

Кваліфікаційна робота
на здобуття освітнього ступеня «бакалавр»

Науковий керівник:
кандидат психологічних
наук, доцент
Олена ДЕМЧУК

Рівне, 2026

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5-9
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ ПРОБЛЕМИ НАРЦИСТИЧНОЇ КРИХКОСТІ ТА НАРЦИСТИЧНОЇ ЗЛОСТІ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ.....	10
1.1. Поняття нарцисичної крихкості в психологічному підході.....	10-14
1.2. Нарцисична злість: психологічна сутність, механізми виникнення та прояви	14-21
1.3. Особливості прояву нарцисичних рис у юнацькому віці.....	21-24
Висновки до Розділу 1.....	25-26
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА ЩОДО НАРЦИСИЧНОЇ КРИХКОСТІ ТА НАРЦИСИЧНОЇ ЗЛОСТІ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ.....	27
2.1. Методика, організація та процедура дослідження.....	27
2.2. Аналіз та інтерпретація результатів дослідження.....	28-37
Висновки до Розділу 2.....	38-39
ВИСНОВКИ.....	39-43
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	44-47
ДОДАТКИ.....	48-50

ВСТУП

Актуальність дослідження. У сучасних умовах глобальної нестабільності, зумовленої соціально-економічними кризами, воєнними подіями та швидкою цифровізацією суспільства, зростає актуальність дослідження психологічних чинників, що впливають на емоційну стійкість і адаптаційні можливості особистості. Особливе місце серед них посідають нарцисична крихкість та нарцисична злість як дезадаптивні прояви нарцисизму, що суттєво ускладнюють процес емоційної регуляції та міжособистісної взаємодії.

Юнацький вік є критичним етапом психічного розвитку, на якому відбувається формування ідентичності, самосвідомості та уявлень про власну цінність. В умовах активного використання соціальних мереж юнаки та юнки постійно стикаються з соціальним порівнянням, ідеалізованими образами успіху та залежністю від зовнішнього схвалення, що підсилює вразливість самооцінки та сприяє розвитку нарцисичної крихкості. Фрустрація потреби у визнанні або переживання соціального відторгнення часто супроводжується інтенсивними афективними реакціями, зокрема нарцисичною злістю.

Додатковим чинником емоційної напруженості для осіб юнацького віку є переживання наслідків війни та тривалих соціальних криз, що проявляються у відчутті небезпеки, втрати контролю над майбутнім та хронічному стресі. За таких умов нарцисична злість може виконувати захисну функцію, виступаючи реакцією на загрозу цілісності «Я», тоді як нарцисична крихкість посилює емоційну нестабільність і схильність до дезадаптивних форм поведінки.

У психологічній науці феномен нарцисизму розглядається як багатовимірна особистісна характеристика, що може проявлятися як у відносно адаптивних, так і в дезадаптивних формах. У межах психоаналітичного підходу нарцисична крихкість трактується як наслідок порушень у формуванні цілісного образу «Я», що зумовлює підвищену

чутливість до зовнішньої оцінки, нестабільність самооцінки та потребу у постійному підтвердженні власної значущості. Представники об'єктних і самопсихологічних теорій (Г. Кохут, О. Кернберг) підкреслюють, що крихкість нарцисичної структури особистості часто супроводжується внутрішнім напруженням і труднощами саморегуляції, що створює передумови для інтенсивних афективних реакцій [34; 35; 36].

Одним із таких афективних проявів є нарцисична злість, яку науковці (М. Клименко, Натан Шварц-Салант) розглядають як захисну реакцію на загрозу самооцінці або фрустрацію нарцисичних потреб. З позицій сучасної диференційованої моделі нарцисизму нарцисична злість частіше асоціюється з уразливим (крихким) типом нарцисизму, ніж із грандіозним, і виявляється у формі ворожості, дратівливості або агресії у відповідь на критику чи ігнорування. Емпіричні дослідження підтверджують, що труднощі емоційної регуляції та підвищений рівень внутрішньої тривоги є ключовими психологічними механізмами, які поєднують нарцисичну крихкість із проявами злості, особливо в умовах соціального стресу та фрустрації [10; 11; 20].

Незважаючи на зростаючу соціальну значущість зазначеної проблематики, емпіричні дослідження, спрямовані на вивчення діагностичних критеріїв та психологічних проявів нарцисичної крихкості й нарцисичної злості в юнацькому віці, залишаються обмеженими. Це зумовлює потребу у комплексному психологічному аналізі зазначених феноменів з метою вдосконалення діагностичних підходів і розробки ефективних психопрофілактичних та корекційних програм.

Таким чином, дослідження нарцисичної крихкості та нарцисичної злості в юнацькому віці є актуальним у контексті сучасних соціальних викликів і має важливе теоретичне та практичне значення для психологічної науки та практики.

Об'єкт дослідження: нарцисична крихкість та нарцисична злість, їх діагностичні критерії та психологічні прояви у молоді.

Предмет дослідження: нарцисична крихкість та нарцисична злість, їх діагностичні критерії та психологічні прояви у молоді.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та емпірично дослідити особливості нарцисичної крихкості та нарцисичної злості, їх діагностичні критерії й психологічні прояви в осіб юнацького віку.

Завдання:

1. Проаналізувати основні наукові підходи до вивчення нарцисизму в сучасній психології.
2. Розкрити психологічну сутність нарцисичної крихкості та нарцисичної злості.
3. Визначити діагностичні критерії нарцисичної крихкості та нарцисичної злості.
4. Обґрунтувати вибір психодіагностичних методик для дослідження зазначених феноменів.
5. Дослідити рівень прояву нарцисичної крихкості в осіб юнацького віку.
6. Проаналізувати особливості прояву нарцисичної злості та пов'язаних з нею агресивних реакцій у юнацькому віці.
7. Виявити взаємозв'язок між нарцисичною крихкістю та нарцисичною злістю в осіб юнацького віку.
8. Узагальнити результати емпіричного дослідження та сформулювати практичні висновки.

Методи дослідження: Для емпіричного дослідження було використано комплекс психодіагностичних методик: Pathological Narcissism Inventory (PNI) з метою виявлення нарцисичної крихкості та грандіозності; Narcissistic Personality Inventory (NPI) для оцінки рівня нарцисизму; опитувальник агресивності Басса—Даркі для діагностики проявів злості та агресії.

Теоретичні методи: У теоретичній частині дослідження основним методом є **аналіз наукової літератури**, який дозволяє систематизувати знання про нарцисичну крихкість та нарцисичну злість, виявити діагностичні

критерії та психологічні прояви цих феноменів. Використання **порівняльного методу** дає змогу зіставити різні підходи до вивчення нарцисизму — психоаналітичний, клінічний та особистісний — та визначити спільні та відмінні риси нарцисичної крихкості і злості. Крім того, застосування **аналізу документів і джерел** дозволяє обґрунтувати вибір психодіагностичних методик та забезпечує наукову достовірність дослідження.

Для більш цілісного розуміння проблеми використовуються методи **синтезу та узагальнення**, які дозволяють інтегрувати результати попередніх досліджень та сформулювати концептуальну основу дослідження. **Абстрагування та систематизація** допомагають виділити основні характеристики нарцисичної крихкості та злості, враховуючи особливості юнацького віку, та створюють теоретичні передумови для подальшого емпіричного вивчення цих явищ у сучасних соціальних умовах.

Теоретичне значення та практична значущість роботи полягає у систематизації та узагальненні наукових уявлень про нарцисичну крихкість та нарцисичну злість, їх психологічні механізми та діагностичні критерії. Робота дозволяє інтегрувати різні підходи — психоаналітичний, клінічний та особистісний — і створює цілісне уявлення про прояви нарцисичних феноменів в юнацькому віці. Теоретичні результати можуть стати основою для подальших досліджень у галузі психології розвитку та особистості, зокрема для уточнення моделей нарцисизму та емоційної регуляції у підлітків та юнаків.

Практична значущість роботи полягає у можливості використання отриманих результатів для психологічної діагностики та профілактики дезадаптивних проявів нарцисизму в юнацькому віці. Виявлення рівня нарцисичної крихкості та злості дозволяє психологам, педагогам і соціальним працівникам розробляти ефективні програми корекції емоційної регуляції, профілактики конфліктів та підтримки психологічного благополуччя підлітків

у сучасних соціальних умовах, зокрема в умовах війни, кризових ситуацій та інтенсивного впливу соціальних мереж.

База дослідження і опис вибірки: Дослідно-експериментальна робота проводилася на базі психолого-природничого факультету Рівненського державного гуманітарного університету. Загальна кількість досліджуваних становила 64 особи, з них - 24 студенти 1 та 2 курсів та 40 осіб 3 та 4 курсів.

Апробація результатів дослідження здійснювалась на семінарах та конференціях РДГУ:

Публікації. Матеріали кваліфікаційного дослідження висвітлені в публікації автора: Особливості прояву нарцисичних рис у юнацькому віці. *Альманах студентського наукового товариства «Актуальні питання психологічної науки»* Випуск 9, 2026 р. с. 46.

Структура роботи: кваліфікаційна робота складається із вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

ВИСНОВКИ

Проведене кваліфікаційне дослідження було спрямоване на комплексний аналіз нарцисичної крихкості та нарцисичної злості як взаємопов'язаних психологічних феноменів у юнацькому віці. Актуальність обраної проблематики зумовлена сучасними соціальними викликами, зокрема тривалими кризовими умовами, воєнними подіями, зростанням ролі цифрового середовища та соціальних мереж, які істотно впливають на формування самооцінки, ідентичності та емоційної регуляції молоді. У цих умовах нарцисичні риси особистості набувають нових форм прояву, поєднуючи як адаптивні, так і дезадаптивні компоненти.

У ході теоретичного аналізу встановлено, що нарцисизм у сучасній психології розглядається як багатовимірний конструкт, який охоплює як нормативні прояви (самоповага, амбіційність, впевненість у собі), так і патологічні форми, пов'язані з порушенням саморегуляції, міжособистісних стосунків та емоційної стабільності. Особливу увагу в дослідженні було приділено диференціації грандіозного та крихкого (уразливого) нарцисизму. Грандіозний нарцисизм характеризується демонстративністю, прагненням до домінування та позитивною самооцінкою, тоді як нарцисична крихкість пов'язана з внутрішньою вразливістю, нестабільністю образу «Я», підвищеною чутливістю до критики та залежністю від зовнішнього схвалення.

Аналіз психоаналітичних, селф-психологічних, об'єктних та інтегративних підходів дозволив дійти висновку, що нарцисична крихкість формується внаслідок порушень у ранніх стосунках із значущими іншими, дефіциту емпатійного віддзеркалення та нестійкої прив'язаності. У юнацькому віці ці особливості актуалізуються в процесі формування ідентичності, що робить молодь особливо вразливою до соціальної оцінки, порівняння та фрустрації потреби у визнанні. Саме в цей період нарцисична крихкість може виступати психологічним підґрунтям для виникнення інтенсивних афективних реакцій.

Одним із таких афективних проявів є нарцисична злість, яка у межах різних теоретичних підходів розглядається як вторинна захисна реакція на нарцисичну травму — загрозу цілісності образу «Я», приниження або знецінення. Теоретичний аналіз показав, що нарцисична злість виконує компенсаторну функцію, дозволяючи тимчасово знизити інтенсивність сорому, страху безцінності та внутрішньої порожнечі. Водночас вона має деструктивні наслідки для міжособистісних стосунків і соціальної адаптації, оскільки проявляється у формі агресії, ворожості, знецінення або пасивно-агресивної поведінки.

У межах дослідження юнацький вік було розглянуто як сенситивний період для прояву нарцисичних рис. Теоретично обґрунтовано, що нестабільність самооцінки, підвищена потреба у визнанні, залежність від соціального схвалення та активний вплив соціальних мереж створюють умови для посилення нарцисичної крихкості. За таких умов будь-яка невдача, критика або соціальне ігнорування можуть сприйматися як загроза особистісній цінності, провокуючи нарцисичну злість як форму емоційного захисту.

Емпіричне дослідження, проведене на вибірці з 64 осіб юнацького віку, дозволило конкретизувати теоретичні положення та виявити особливості прояву нарцисичної крихкості, нарцисизму та агресивності. За результатами методики Pathological Narcissism Inventory (PNI) встановлено, що у більшості досліджуваних переважає середній рівень нарцисичної крихкості, що є нормативним для юнацького віку та відображає процес становлення самооцінки й самосвідомості. Водночас виявлена значна частка осіб з високим рівнем нарцисичної крихкості свідчить про наявність групи молоді з підвищеною емоційною вразливістю та нестабільністю образу «Я».

Результати, отримані за методикою Narcissistic Personality Inventory (NPI), показали, що нарцисичні риси у більшості респондентів перебувають у межах нормативного функціонування. Середній рівень нарцисизму відображає адаптивні характеристики особистості, такі як самоповага,

прагнення до досягнень та соціальної реалізації. Високий рівень нарцисизму, зафіксований у меншій частині вибірки, може виконувати як адаптивну, так і потенційно проблемну роль залежно від стабільності самооцінки та умов соціального середовища.

Аналіз рівнів агресивності за опитувальником Басса—Даркі засвідчив, що у більшості досліджуваних агресивність перебуває на середньому рівні, що вказує на відносно збережену здатність до контролю агресивних імпульсів. Водночас виявлення групи осіб з високим рівнем агресивності дозволяє розглядати ці прояви як поведінкові маркери нарцисичної злості, особливо у поєднанні з підвищеною нарцисичною крихкістю.

Ключовим результатом емпіричного дослідження стали дані кореляційного аналізу, проведеного з використанням коефіцієнта рангової кореляції Спірмена. Виявлено статистично значущий позитивний зв'язок між нарцисичною крихкістю та загальним рівнем агресивності, що підтверджує гіпотезу дослідження. Це свідчить про те, що саме емоційна вразливість, нестабільність самооцінки та чутливість до критики є ключовими психологічними чинниками формування нарцисичної злості у юнацькому віці.

Також встановлено помірні позитивні зв'язки між нарцисичною крихкістю та загальним рівнем нарцисизму, що вказує на взаємопов'язаність вразливих і нормативних нарцисичних рис. Водночас нарцисична грандіозність продемонструвала значущий зв'язок із загальним нарцисизмом, але не виявила тісного зв'язку з агресивністю, що підтверджує її відносно адаптивний характер у межах нормативного функціонування особистості.

Отримані результати дозволяють зробити узагальнений висновок про те, що нарцисична злість у юнацькому віці є не самостійним феноменом, а вторинною емоційно-поведінковою реакцією на внутрішню нарцисичну крихкість. Саме нестійка, контингентна самооцінка та залежність від зовнішнього схвалення створюють передумови для афективних спалахів злості та агресії у ситуаціях фрустрації або соціального відторгнення.

Практичне значення дослідження полягає у можливості використання отриманих результатів у психологічній діагностиці, профілактиці та корекції дезадаптивних проявів нарцисизму у молоді. Виявлення підвищеної нарцисичної крихкості може слугувати важливим діагностичним маркером ризику емоційної дезрегуляції та міжособистісних труднощів. Це обґрунтовує доцільність розробки та впровадження психопрофілактичних програм, спрямованих на розвиток навичок емоційної регуляції, толерантності до фрустрації, формування стабільної самооцінки та зрілої ідентичності.

Перспективи подальших досліджень вбачаються у розширенні вибірки, залученні підлітків і молодих дорослих різних соціальних груп, а також у вивченні ролі таких чинників, як самооцінка, стиль прив'язаності, менталізація та вплив цифрового середовища у формуванні нарцисичної крихкості та злості. Це дозволить поглибити розуміння механізмів нарцисичних проявів і підвищити ефективність психологічної допомоги молоді в сучасних соціальних умовах.

З метою поглиблення інтерпретації отриманих результатів доцільно звернути увагу на роль емоційної регуляції як опосередковувального механізму між нарцисичною крихкістю та агресивними проявами. Юнацький вік характеризується ще недостатньо сформованими навичками усвідомлення та контролю власних емоційних станів, що у поєднанні з підвищеною чутливістю до зовнішньої оцінки може призводити до імпульсивних реакцій злості. За умов загрози самооцінці агресія виконує функцію швидкого, хоча й неадаптивного, способу відновлення внутрішньої рівноваги та суб'єктивного відчуття значущості. Важливим аспектом аналізу є також міжособистісний вимір нарцисичної крихкості. Отримані кореляційні зв'язки свідчать про те, що молоді люди з підвищеним рівнем вразливого нарцисизму можуть мати труднощі у встановленні та підтриманні стабільних міжособистісних стосунків. Залежність від зовнішнього підтвердження власної цінності зумовлює амбівалентність у стосунках: з одного боку, виражену потребу у близькості та прийнятті, а з іншого — підвищену чутливість до найменших

ознак відкидання, що провокує конфліктність, знецінення партнера або емоційне дистанціювання. Особливої уваги заслуговує вплив соціального та цифрового контексту на актуалізацію нарцисичної крихкості у юнацькому віці. Сучасний інформаційний простір, зокрема соціальні мережі, орієнтований на постійне порівняння, публічну оцінку та кількісні показники соціального схвалення, що посилює контингентність самооцінки. За таких умов молоді люди з підвищеною нарцисичною вразливістю можуть гостріше реагувати на дефіцит визнання, ігнорування або негативні коментарі, що, у свою чергу, підвищує ризик афективних спалахів злості та агресивної поведінки.

Узагальнюючи викладене, можна стверджувати, що нарцисична крихкість у юнацькому віці є багатовимірним феноменом, який формується під впливом індивідуально-психологічних, міжособистісних та соціокультурних чинників.